

Et dabit, inquit, imperium regi suo. Regi, inquam, A suo, scilicet Christo; sequitur enim: *Et sublimabit cornu Christi sui.* Et consonat principio finis cantici. Nam in principio: *Et exaltatum est, inquit, cornu meum in Deo meo,* hic autem in fine: *Et sublimabit, ait, cornu Christi sui.* Huic Regi imperium dabit, et cornu ejus sublimabit, in eo videlicet, ut omnia sub pedibus ejus subjecta sint. « Futurum, inquit Apostolus, de quo loquimur. Nam necdum videmus, ait, omnia subjecta esse ei (I Cor. xv, 27). » Dabit autem secundum humanitatem habenti

omnia secundum divinitatem. *Dabit, inquam,* per passionem obedienter promerenti, quemadmodum devicta morte jam emeritus dicit: « Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra (Matth. xxviii, 18). » Sublime cornu ejus Apostolus insigniter eloquens dicit: « Propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris (Philipp. ii, 9-11). »

EXPOSITIO IN CANTICUM MOYSIS I,

EXODI CAP. XV.

Cantemus Domino: gloriose enim magnificatus est B etc. « Cum extendisset Moyses manum super mare, abstulit illud Dominus flante vento vehementi et urente, et vertit in siccum, divisaque est aqua, et ingressi sunt filii Israel per medium siccis maris, » etc. (Exod. xiv, 21 et seqq.) Clara est gloriosæ magnificentiæ Domini res gesta, quia divisa est aqua, et ingressi sunt filii Israel per medium siccis maris: et quia interfecit Dominus exercitum Pharaonis, et subvertit rotas currum, ferebanturque in profundum, et ita sciverunt Ægyptii quia Dominus ipse est Deus, ut dicerent: « Fugiamus Israelem, Dominus enim pugnat pro eis contra nos (ibid., 25). » Sed fugientes involvit eos Dominus in mediis fluctibus respiciens super castra eorum matutina, id est quarta vigilia. Quatuor enim computabantur vigiliæ noctis, ternis horis per singulas vigiliis deputatis.

Porro sensu mystico vigilia matutina ipsa est resurrectione Dominica. Matutino namque sedit angelus ad sepulcrum Domini, et post profundam tristitiæ noctem magni gaudii diem mulieribus et per illas lugentibus apostolis evangelizavit. Hinc est illud in psalmo: « A custodia matutina usque ad noctem speret Israel in Domino (Psal. cxxix, 6). » Custodiam matutinam dixit custodiam militum mane exterritam in exemplum omnium impiorum. Nam mulieres lætificatæ sunt in exemplum omnium piorum: Quid speret Israel in Domino ab illa custodia matutina? Videlicet, quia in se flet quod in illo factum esse ex tunc innoluit, quia resurrexit a mortuis, « quia apud Dominum misericordia est, et copiosa apud eum redemptio, et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus ejus (ibid., 7). » Subauditur: quemadmodum redemit illos filios Israel ex omnibus Ægyptiis hominibus. Itaque vigilia matutina, qua pertransierunt filii Israel, Ægyptiis remanentibus, mystice gaudium nobis est Dominicæ resurrectionis, in qua deponentes veterem hominem renati sumus diabolo remanente, cui renuntiavimus

et omnibus pompis ejus. Dicit enim Apostolus: « Quia baptizati in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus, consepulti cum illo per baptismum in mortem; ut quomodo Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus (Rom. vi, 3-5). »

De hujus igitur gloriosi facti mysterio celeberrimo jam silesce non debemus habentes canticum Moysi, quod sequitur, quia hic est sapientia, quæ aperuit os muti, et linguas infantium fecit disertas, ut victricem manum tuam laudemus pariter, Domine Deus noster. Nam ab ore nostro quicumque gratiam hanc sumus consecuti, canticum hoc non debere deficere innuit illud de Apocalypsi: « Et vidi tanquam mare vitreum mistum igne, et eos qui vicerunt bestiam et imaginem illius, et numerum nominis ejus stantes super mare vitreum, habentes citharas Dei, et cantantes canticum Moysi servi Dei, et canticum agni dicentes: Magna et mirabilia opera tua, Domine Deus omnipotens, » etc. (Apoc. xv, 2, 3.) Ecce stamus super mare vitreum, videlicet laborantes servare innocentiam, quam accepimus per baptismum; mare, inquam, vitreum, videlicet propter puram, quam ibi fecimus, relinquendorum confessionem peccatorum. Sed et igne mistum, id est Spiritu sancto vivificatum, quo peccata ipsa consumpta sunt, qui et hoc loco mystice designatur per ventum urentem, quia dicitur: « Cum extendisset Moyses manum supra mare, abstulit illud Dominus, flante vento vehementi et urente tota nocte. » Habentes ergo citharas Dei, id est mortificationem carnis, quam Deus præcepit, cantemus hoc canticum Moysi servi Dei et agni, videlicet utrobique exultantes, et pro re gesta, quæ facta est per manum Moysi, et pro mysterio Agni immaculati et incontaminati Christi, quod ille in eadem re prophetice intellexit.

VERS. 1. *Cantemus Domino : gloriose enim magnificatus est, equum et ascensorem dejecit in mare.* Prima vox præcentoris admonitio est adhortans omnes, qui in Sunamite sunt, choros castrorum, ut sublevent concentum secundum magnitudinem festivitatis, secundum quantitatem vel qualitatem d'vinorum operum. *Cantemus, inquit, Domino.* Cantemus spiritu, cantemus et mente. Nam et Apostolus dicit : « Psallam spiritu, psallam et mente (I Cor. xiv, 15). » Denique spiritu cantare vel psallere, id est rem gestam memoriter tenere, et eam solam pro materia cantationis habere ; cantare autem mente, id est in exteriori facto mysterium interiori persentire. *Cantemus igitur Domino.* Quare ? *Gloriose enim magnificatus est.* In quo ? *Equum et ascensorem dejecit in mare.* Vere gloriosa magnificentia, etiamsi solum factum exterius attendas. Si autem et interiori mysterium perspicias, ibi gloriosior magnificentia abundantia est. Nam equus hic mundus, ascensor est diabolus. Quando illum ascensorem et talem ejus equum projecit ? tunc videlicet quando dixit : « Nunc iudicium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras (Joan. xii, 31). » Et subsequente protinus exponens actu, quid dixerit audiamus : Accepit cornua crucis in manibus, et ibi abscondita est fortitudo ejus, ut obrepere ausa mors deinceps victa iret ante faciem ejus, et egrederetur diabolus ante pedes ejus. Tunc projecit, et ex tunc projicere non desiuit illum in mare, nobis quidem vitreum et Spiritus sancti ignem, illi autem piceum ignemque ac sulphureum. Nam illud quidem mare, quo transierunt filii Israel, unum idemque istos emisit, et illos absorbit ; verum nostrum mare, quo baptizamus in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, equum et ascensorem ejus nequaquam admittit ; sed dum nos per istud mare vitreum transimus, ille in profundum inferni projicitur. Hoc valde gloriosum est, quod sic fecit Dominus. Olim ascensorem istum dicentem : « In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum (Isa. xiv, 15), » detrahit et projecit in istum aerem caliginosum. Nunc autem sedentem super equum, id est super infrenatam stultitiam superbientium et a se deceptorum hominum, dejecit in profundum lacu, in barathrum ardentis inferni. « Verumtamen, inquit propheta, ad infernum detraheris, in profundum lacu : qui te viderunt, ad te inclinabuntur, teque prospicient, » etc. (*Ibid.*, 15.) Ecce videmus, et adhuc in die iudicii visuri sumus ; tunc enim cunctis videntibus præcipitabitur. *Cantemus igitur Domino,* ait hic doctus et bene vocalis præcentor.

VERS. 2. *Fortitudo mea, laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem.* Accepta communionione chorus universus, unum ex multis membris corpus, tali initio carmen ingreditur : *Fortitudo mea, et laus mea Dominus.* Quid deinde ? *Et factus est mihi in salutem.* Ergo fortitudo tua facta est tibi in salutem ? Plane *fortitudo mea.* Nam fortitudo capitis

A mei, *fortitudo mea* est : imo caput meum, si forte est, fortitudo mea est. Quis autem nesciat quia Dominus ipse magnificus caput meum est, ex quo Verbum caro factum est, et ego una Ecclesia, quæ ad carmen hoc vocata sum, unum corpus ejus sum ? Licet igitur universo simul corpori, licet singillatim quibusque membris gloriari salva gratia capitii, et dicere : *quia fortitudo mea facta est mihi in salutem,* et hæc *laus mea* est. Etenim laus capitis totum corpus non dedecet. Alias autem nisi caput fortissimum haberem, sicut hactenus, ex quo bili de manu Domini calicem iræ ejus, et potavi usque ad læces propter Adæ prævaricationem, sicut hactenus, inquam, non fuit, qui suscitarer me ex omnibus filiis meis, quos genui : ita et usque in sempiternum dormirem sicut bestia illaqueata plena indignatione Domini.

Iste Deus meus, et glorificabo eum, Deus Patris mei, et exaltabo eum. *Iste,* inquam, quondam despectus est novissimus virorum, vir dolorum et sciens infirmitatem, qui moriendo talem equum et talem ascensorem sic projecit, *Deus meus est.* Et homo est et *Deus meus est.* *Glorificabo eum,* non erubescam eum. Sed dicunt mihi adversarii populi, qui ascenderunt et irati sunt, quos dolores obtinuerunt, scilicet Synagogæ Judæorum, conciliabula hæreticorum : *Si Deus tuus iste est,* ergo Deus recens, Deus alienus est in te, et facis contra Scripturam dicentem : « Israel, si me audieris, non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum (*Psal.* lxxx, 10). » Dicam ad hæc, et cantato confidenter : *Iste Deus meus, et glorificabo eum, Deus Patris mei Abraham, et exaltabo eum.* « Abraham, inquit, Pater vester exsultavit, ut videret diem meum, et vidit, et gavisus est (*Joan.* viii, 56). » Item : « Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum (*ibid.*, 58). » Igitur Deus recens non est in me, neque adoro Deum alienum ; sed Deum Patris mei, Deum antiquum. Nam etsi filius, etsi genitus vel natus est, nec uno tamen puncto sive atomo junior est Patre suo antiquo dierum. Istum glorificabo, istum exaltabo, dicamque :

VERS. 3, 4, 5. *Dominus quasi vir pugnator, omnipotens nomen ejus. Currus Pharaonis et exercitus ejus projecit in mare. Electi principes ejus submersi sunt in mari Rubro. Abyssi operuerunt eos, descenderunt in profundum quasi lapis.* Per parenthesis lege : *Omnipotens nomen ejus,* videlicet, ut in medio orationis ejus suggilletur adversarius, cui nimium videbatur, ut diceretur *Dominus.* *Quasi vir pugnator,* inquit, id est ad modum viri pugnatoris hæc fecit. Sicut enim vir pugnator pro modo vel qualitate hostis sui semetipsum aptat et armis induit ; sic iste secundum naturam hostis sui novis et mirabilibus modis bellum ordinare debuit. Erat autem hostis ejus non caro et sanguis, sed principatus quidam et potestas aerea, rector mundi hujus, tenebrarum harum, spiritualis nequitia in cœ-

lestibus. Non ergo materiali gladio super femur suum semetipsum potentissimus accinxit, non lorricam aut galeam visibilem ferro textam induit; sed contra ejusmodi principatum et potestatem superbæ, humilitatis et obedientiæ decorem induit, contra spiritalia nequitæ fortitudinem charitatis induit et præcinxit se. Ita quasi vir pugnator currus Pharaonis aerei, quibus super altitudinem nubium equitare se credidit, ut esset Altissimo similis, et exercitum ejus tam vitiorum quam dæmonum, quos præposuerat in templis vel delubris gentium, projecit in mare. Moriendo quippe accepit potestatem in cælo et in terra, et omnia traxit ad se. Ex tunc electi principes ejus submersi sunt in mari Rubro. Undosa namque tribulatio ejus, de qua dicit in Psalmo: « Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam (Psal. lxxviii, 2), » inundavit super capita eorum, ex hora qua in latere percussus lancea fudit sanguinem et aquam, et ita *abyssi operuerunt eos*, et periiit memoria eorum. et *descenderunt in profundum quasi lapis propria iniquitate depressi*. Nihil enim juris habent in omnibus, quorum hic Deus est, et qui glorificant eum, qui hunc patris sui profitentur Deum. Inde laudes, inde gratiarum actiones.

VERS. 6, 7. *Dextera tua, Domine, magnificata est in fortitudine, dextera tua, Domine, percussit inimicum. Et in multitudine gloriæ tuæ deposuisti adversarios meos.* Sit vox ista maxime martyrum nostrorum. Per illos enim *dextera Domini*, quæ cælum extendit terramque fundavit, glorificata est miraculis, templa dæmonum evertit, idola disperdidit. Ita *percussit inimicum*, non ferro sed sanguine martyrum, et in multitudine gloriæ suæ, in laudem et honorem gloriosæ gratiæ suæ, o sancta Ecclesia, deposuit adversarios tuos. Dicant ergo victores isti, præliatores fidei, propugnatores veritatis: *Misisti iram tuam, quæ devoravit eos sicut stipulam.*

VERS. 8. *Et in spiritu furoris tui congregatæ sunt aquæ. Stetit unda fluens, congregatæ sunt abyssi in medio mari.*

Iram tuam, id est zelum tuum, *misisti*, Domine Deus. Zelatus enim es pro gentibus te ignorantibus, quæ in errorem abductæ ad simulacra muta ibant, prout ducebantur, et *devoravit ira tua* sive zelus tuus deos fanaticos, sicut devorat ignis *stipulam*. Ubi nunc adulter Jupiter? Ubi Venus meretrix? ubi cæterorum portenta deorum? ubi sunt equi eorum qui sub illis contra martyres tuos hinnierunt, id est reges et præsides truculenti, qui pro illis martyrum sanguinem fuderunt? *Devoravit eos ira tua sicut stipulam, et in spiritu furoris tui*, id est in comminatione futuri judicii, *congregatæ sunt aquæ*. Juxta litteram *in spiritu furoris tui congregatæ sunt aquæ* illud est, quia abstulit illas Dominus flante vento vehementi et urente tota nocte, erantque quasi murus ad dexteram et ad lævam,

quæ res utique fugientibus opem, persequentibus portabat furorem. Cæterum juxta cœptum mysteriorum aquæ populi sunt. Unde est: « Beati, qui seminatis super omnes aquas (Isa. xxxii, 20). » Item: « Intonuit Dominus super aquas multas (Psal. xxviii, 3). » Istæ aquæ spiritum furoris Domini, id est comminationem futuræ examinationis, sentire vel audire potuerunt, quia rationales sunt, et a timore ejus congregatæ sunt. Ubinam congregatæ sunt? *In medio mari*. Sic enim ternaria repetitione usus per tropum, qui periphrasis, id est circumlocutio, dicitur, et ornandæ rei causa fieri solet, tandem determinavit. *Congregatæ sunt aquæ, stetit unda fluens, congregatæ sunt abyssi in medio mari*. Aquarum enim nomine populus, ut jam dictum est, undæ fluentis vel abyssorum vocabulo fluidam et profundam populorum signat miseriam, juxta quod alibi de isto persecutore dicitur: « Absorbebit fluvium, et non mirabitur (Job xl, 18). » Sed *stetit* hic fluvius vel hæc *unda fluens*. Tunc stetit, quando congregatæ sunt aquæ, id est populi multi, ut stanti et æterno Deo per fidem unirentur. Et alio loco Scriptura dicit: « Præsumptum est cor hominis et inscrutabile, quis cognoscat illud? » (Jer. xvii, 9.) Ergo et *abyssi congregatæ sunt in medio mari*, quando pravi homines de occultis tenebrarum, de profundis vitiorum confluerunt ad unicum et universale baptisma Christi. Medium enim recte dicitur id quod commune vel publicum aut universale est, quod nos dicimus catholicum. Ex hoc expedit congregationis aquarum, ut congregentur ad medium. Nam quod in parte est, non est authenticum. Illud hæreticorum est, qui angulos quærunt, quibus aquæ furtivæ dulciores sunt.

VERS. 9. *Dixit inimicus: Persequar et comprehendam, dividam spolia, implebitur anima mea.* Hoc *dixit inimicus*, id est diabolus, qui antonomastice, id est quasi proprio nomine dicitur *inimicus*. Quid mirum, si hoc dixit habens fiduciam, quod influat Jordanis in os ejus, et falsus est, qui dixit: « In cælum conscendam (Isai. xiv, 13), » affectans similis esse Altissimo, et spes cum frustrata est? Quid, inquam, mirum, si de cordibus renascentium in Christo jam exclusus dicit sic et sic loquitur, qui de cælo projectus cum angelis suis adhuc adversatur et extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. *Persequar*, inquit, et *comprehendam*. Persequatur quantum licet. Nam de his qui mare ingressi sunt neminem comprehendet, nisi fictum aliquem sive hypoeritam, in quo habet fiduciam, ut dicat: *Dividam spolia, et implebitur anima mea.*

Ait: *Evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea.* Gladium evaginare, id est apertam persecutionem excitare, sicut econtra arcum intendere, id est occulte velle decipere. Utrumque Psalmista exprimens persecutionis modum, *gladium*, inquit, *evaginaverunt peccatores, intenderunt arcum suum.*

Ergo *eraginabo*, inquit, *gladium meum*, id est a cordibus exclusus manifesta utar tyrannide regum, imperatorum et paganorum crudelium : et quia non pertingo ad animam, corporaliter *interficiet eos manus mea*, potestas mea permissione divina. Sed « qui fecit eum, » ait ad beatum Job Dominus, « applicabit gladium ejus (*Job* xi, 14), id est non quantum volet, sed quantum utile est sævire aut interficere permittetur. Non ergo timeat victoriosus Dei populus festinans ad hæreditatem, quam promisit Deus. Etenim inimicus iste, dum persequitur, dum occidit, proposito illorum magis proficit, ut citius ad patriam perveniant peregrini. Inde fatuus esse convincitur, quia, dum pro se contra Deum vel contra Dei populum agere nititur, contra se potius agit et Dei propositum adjuvat ut periciatur, diciturque de illo ad beatum Job : « Nunquid ponēs circulum in naribus ejus ? » (*Ibid.*, 21.) Hoc enim dicto fatuitas ejus maxima denotatur. Et subinde : « Nunquid feriet tecum pactum, et accipies eum servum sempiternum ? » (*ibid.*, 23) subauditur, ut ego, cui voluntate adversando sic ille cooperatur, tanquam juraverit obsequium seque servum atudeat exhibere fidelissimum. Sequitur :

VERS. 10. *Flavit spiritus tuus, et operuit eos mare, submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus.*

Certum hoc tenet catholica fides, quia mare Christi nobis ingressis aspirat Spiritus Domini, Spiritus gratiæ et remissionis, deponens juxta Prophetam omnes iniquitates nostras, et projiciens in profundo maris omnia peccata nostra. Hic ruina diaboli est. Quod enim primum in semetipso caput nostrum fecit in præsentia suæ mortis, « delens, » ut Apostolus ait, « quod adversus nos erat, chirographum decreti, quod contrarium nobis et ipsum, inquit, tulit de medio affligens illud cruci, et exspolians principatûs, et potestates traduxit confidenter palam triumphans illos (*Coloss.* 11, 14, 15) : » quod, inquam, tunc in semetipso caput fecit, hic, id est in baptismo facit in membris suis, ubi est similitudo mortis ejusdem, cui complantamur, ut idem Apostolus ait. Recte igitur dicas, et veraciter cantes, quicumque de hoc mari ascendisti in Christo renatus, quia *operuit eos mare, submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus*, impleta veritate prophetiæ dicentis : « Ecce ego ad te, Pharao rex Ægypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, et dicis : Meus est fluvius, et ego feci memetipsum : et ponam frenum in maxillis tuis, et agglutinabo pisces fluminum tuorum squamis tuis, et extraham te de medio fluminum tuorum, et universi pisces tui squamis tuis adhærebunt, et projiciam te in desertum, et omnes pisces fluminis tui (*Ezech.* xxix, 3-5). » Et nota quod superius lapidi, videlicet propter gravedinem peccati, hic autem eos plumbo comparavit, scilicet propter pœnam vel retributionem peccati secundum Zachariam prophetam, apud quem *talentum plumbi*

in os mittitur impietatis. Iterum laudes, iterum gratiarum actiones.

VERS. 11. *Quis similis tui in fortibus, Domine? Quis similis tui, magnificus in sanctitate, terribilis, atque laudabilis et faciens mirabilia?* Hoc contra illud, quia dixit iste Pharao : « Ero similis Altissimo (*Isai.* xiv, 14). » Parum erat prædicasse in illo fortitudinem dicendo : *quis similis tui in fortibus, Domine*, nisi et sanctitatem prædicaret addendo : *quis simili tui magnificus in sanctitate?* Hoc enim a se differunt hoc loco fortitudo et sanctitas, quod alibi judicium et misericordia. Fortitudo judicii contra superbos persequentes; sanctitas misericordiæ super pios fugientes; secundum hæc duo subjungit nomina laudis : *Terribilis atque laudabilis. Terribilis* videlicet pro judicii fortitudine, *laudabilis* pro misericordiæ sanctitate. Secundum utraque ista, et *faciens*, inquit, *mirabilia. Quæ mirabilia?*

VERS. 12. *Extendisti manum tuam, et devoravit eos terra. Hoc est mirabile fortitudinis, unde es tu, Domine, terribilis. Devoravit eos, inquit, terra : Terra, inquam, tenebrosa juxta beatum Job, « et operta mortis caligine, terra miseræ et tenebrarum, ubi umbra mortis et nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitans (*Job* x, 21). »*

VERS. 13. *Dux fuisti in misericordia tua populo tuo, quem redemisti : et portasti eum in fortitudine tua ad habitaculum sanctum tuum. Hoc mirabile sanctitatis tuæ vel misericordiæ est. Inde es tu, Domine, laudabilis, terribilis atque laudabilis tam diversa mirabilia fecisti. Et portasti eum, inquit, in fortitudine tua, etc.* Tempore præterito pro præsentis usus est, *portasti* inquit, pro eo ut diceret : *portabis*, certissime sciens quia quod cœpit, perficeret, vel quia propositum ejus infirmare nemo posset. Quid autem est *habitaculum Dei sanctum?* Nunquid terra peccatorum, terra Chananæorum? Fuerit quidem illic *habitaculum sanctum*, id est civitas sancta Jerusalem vel templum et sancta sanctorum. Verum non propter se illa sancta fuere, sed propterea, quia cœlestium erant exemplaria sanctorum. Ergo non tam locum illum terrenum, quam terram viventium, cujus illa fuit umbra, dixit *habitaculum Dei sanctum*, quo per gloriosam ductoris Dei magnificentiam portandum prævidebat esse universum sanctorum populum *in fortitudine Dei*, quæ non est alia quam Filius Dei.

VERS. 14, 15. *Ascenderunt populi, et irati sunt, etc. Unde scire poterat ut diceret quasi præteritum quod futurum erat : Tunc conturbati sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor, obriguerunt omnes habitatores Chanaan? Nam de eo, quod ait : Dolores obtinuerunt habitatores Philistiim, illud forte responderi possit, quia vicina erat terra Philistiim, et antequam mare ingrederentur, cavendum illis erat ne per eos transire conarentur, sicut superius jam dictum est, eo quod eorum dolor, id est invidia, jam excurrentibus de Ægypto innotuisset. Verum Edom dicentibus : « Obsecramus ut nobis liceat*

transire per terram tuam, » necdum responderat : **A** lignum paradisi Dei non est assimilatum illi, et pulchritudini ejus, quoniam speciosum facti cum, » etc. « non transibitis per me, alioquin armatus occurram tibi : » neque dixerat rex Moab : « ita delebit hic populus omnes qui in nostris finibus commorantur, quomodo bos solet herbas usque ad radices carpere (*Exod. xx, 17-22*). » Unde ergo nisi ex prophetico spiritu ista cantare noverat? Porro spiritualiter Edom, id est terrenus vel sanguinolentus, et Moab, quod interpretatur *ex patre*, subauditur : diabolo, Chanaan quoque, quod interpretatur *commotio*, Philistinim quoque, id est *potione cadentes*, omnes illos et nominibus significaverunt et factis suis præfiguraverunt, qui Christo victore coronato, gloriam ejus cœlis enarrantibus, atque in omnem terram exeunte sono apostolorum ejus, victi diaboli causam quasi tuendam susceperunt, et in spiritu ejus inflammati contra omnes in Christo credentes *ascenderunt et irati sunt*.

VERS. 16. *Irruat, inquit, super eos formido et pavor in magnitudine brachii tui.* Formido de futuris, pavor de præsentibus. Hoc juste illis imprecatur, qui gloria Dei cruciantur, cunctis videlicet hostibus fidei vel nominis Domini tam visibilibus, quam invisibilibus. *Fiant immobiles, ait, quasi lapis*, videlicet ut mobilibus et bene ad Deum currentibus nocere non possint, *donec pertranseat populus tuus, Domine*, subauditur : qui manentem hic non habet civitatem, sed futuram inquirat : *donec pertranseat populus tuus iste, quem possedisti*. Repetitio pertranscendentis populi est quidem in littera quoque ornatus sermonis vel cantici, sed in mysterio placet magis si post priorem Hebræorum, sequentem quoque gentium populum intelligere velis, quem suo sanguine emptum ductor Christus possedit, Patre dicente : « Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ (*Psal. 11, 8*). »

VERS. 17. *Introduces eos, et plantabis in monte hæreditatis tuæ, firmissimo habitaculo tuo, quod operatus es, Domine.* Hoc secundum similitudinem vineæ dictum Psalmista quoque amplectens Domino canit : « Vineam de Ægypto transtulisti, ejecisti gentes, et plantasti eam, » etc. (*Psal. lxxix, 9*). *In monte, inquit, hæreditatis tuæ.* Terra quidem illa montuosa est, quam dedit Deus populo illi, sed incomparabiliter ea cœlestis est terra, quam recte dicas *montem hæreditatis Domini*, præsertim cum protinus subjunxerit : *Firmissimo habitaculo tuo, quod operatus es, Domine, sanctuarium tuum, Domine, quod firmaverunt manus tuæ.* Ergo mons, in quo plantari magnum sit populo Dei, quod recte vocetur *firmissimum habitaculum Domini*, quod operatus ipse sit, quod *sanctuarium* sit Domini, quod manibus suis ipse confirmaverit, ille est Libanus, de quo propheta plantationem apostaticam ejectam esse dicit his verbis : « Ecce Assur, quasi cedrus in Libano, pulcher ramis, et frondibus nemorosus, excelsusque altitudine, et inter condensas frondes elevatum est cacumen ejus. » Et post pauca : « Omne

lignum paradisi Dei non est assimilatum illi, et pulchritudini ejus, quoniam speciosum facti cum, » etc. « Cui-assimilatus es, o inclyte atque sublimis inter ligna voluptatis? Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram ultimam, in medio incircumcisorum dormies, cum his qui interfecti sunt gladio. Ipse est Pharaos, et omnis multitudo ejus, dicit Dominus (*Ezech. xxxi, 5 et seqq.*). » In hoc monte primum quod mirabile est, latronem plantavit dicendo : « Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso (*Luc. xxiii, 43*). »

VERS. 18. *Dominus regnabit in æternum et ultra.* Pulcherrimi cantici clarissimus et valde sonorus finis hic est : nam quod sequitur :

VERS. 19. *Ingressus est enim Pharaos et cætera* subjungendo, ad caput redit, et universa quasi brevi epilogo concludit. *Dominus regnabit in æternum.* Certum hoc habet omnis qui novit Dominum, quia *Dominus regnabit in æternum.* Sed quis hoc ipsum capiat, quod dicitur : *in æternum?* significatum hujus vocis nimis spatiosum est. Longitudinem et latitudinem sive altitudinem ejus noster intuitus permetiri non potest. Hac voce audita, forte levamus capita nostra ; sed non tota videmus æternitatis spatia. Addidit ergo : *et ultra*, velut si dicat : Quantum videre potes, in longinquum regnabit Dominus, *et ultra* quam videre potes : ultra id quod ipsa vox, qua dicitur *in æternum*, animo vel intellectui tuo infert. Quasi quæreret, unde scis quia Dominus regnabit? rationem reddit hujuscemodi.

C *Ingressus est enim Pharaos, etc.* Ergo nisi ille in mare ingressus fuisset, et nisi Dominus aquas super eum reduxisset, Dominus non regnaret? Plane regnaret ubique potestate, sed non regnaret illa hominum possessione; quam Propheta suspirans : *Et possederunt nos domini, inquit, absque te; nisi, inquam, fuisset oppressus ille Pharaos spiritualis, Dominus non regnaret nobis, id est non fuisset ejectus foras princeps mundi, non possideret nos Christus Filius Dei, non regnaret in nobis Salvator mundi.*

VERS. 20. *Sumpsit ergo Maria prophetissa, soror Aaron, tympanum in manu sua, egressæque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis et choris, quibus præcinebat dicens : Cantemus Domino, etc.* Pulcher narrationis ordo : prius Moyses cum viris, deinde Maria cum mulieribus unum idemque canticum canit. Nos hunc ordinem spiritualiter intelligentes saltem ut mulieres cum mulieribus, quoniam infirmæ animæ sumus, eadem fide cantemus : nam apostolos et apostolicos homines, quicumque armati de Ægypto ascenderunt, et ad præliandum fortes sunt, viros esse fatemur, et eorum comparatione cum quasi mulieres simus, nequaquam eodem choro consistere, vel eodem tono personare valemus. Notandum quia Mariam hic prophetissam Scriptura nuncupavit, quia videlicet sicut prædictum partimque expositum est, futurorum prophetiam verba continent hujus cantici, cum sonare videantur tantum de præ-

sentibus aut præteritis. Et pulchre sumpsisse dicitur *tympanum*, quod modulationis instrumentum corium est in ligno extensum, significatque carnis mortificationem, sine qua nulla potest anima probam se exhibere cantatricem. *Et egressæ sunt*, inquit, *omnes mulieres post eam*. Mulier a mollitie dicta est. Sed oportet ab ipsa mollitie sua fidelem

animam parumper egredi, quatenus viros imitari et digne Deo canere possit. Egredi enim oportet ex Ægypto, transire mare, ut cantes primum canticum tu, qui fugis Pharaonem invisibilem. Sed tamen adhuc longe es a Cantico canticorum, sicut qui intrat in sancta, multis opus habet, ut intret in sancta sanctorum.

EXPOSITIO IN CANTICUM HABACUC,

CAP. III.

VERS. 1, 2. *Domine, audivi auditionem tuam, et timui. Domine, opus tuum in medio annorum: vivifica illud. In medio annorum notum facies, cum iratus fueris, misericordiam recordaberis.* Quam vel qualem Domini auditionem iste audivit, et timuit? Illam nimirum quam ipse postmodum edicit: *Deus, inquit, ab austro veniet, et sanctus de monte Pharan; cornua in manibus ejus, ibi abscondita est fortitudo ejus*, etc. Veraciter hujusmodi auditionem audiendo timere sive expavescere fidelis et sapientis animi est. Quantum enim hoc est, quod veniens in hunc mundum Deus et Dominus omnium, majestas altissima cunctis virtutibus cælorum timenda et adoranda, carne assumpta, manibus confixis ad crucis cornua pependerit; et ut hoc pateretur, ut tam male tractaretur tantus Dominus, contumacium culpa servorum causa exstitit? Quisquis eorundem servorum hanc auditionem audit, id est sentit vel intelligit, (hoc enim est auditionem audire, quod audivit auris corporis, etiam aure cordis percipere); quisquis, inquam, eorundem servorum istud audivit et consideravit, quomodo non timuit, quomodo non expavit? Puta quod attonitus dixerit: Heu! quid erit de nobis servis malis, quorum propter seculum talem tantumque Dominum tam male tractatum oportuit?

Novi quemdam, Deo teste, qui per visum elevatis sursum oculis aspicere se putavit altitudinem summæ et incircumscriptæ magnitudinis, et miro atque ineffabili modo vim sentire illius divinæ virtutis, et quasi in medio ejusdem altitudinis, magnitudinis, immensitatis videri stantem nimis excelsum et ineffabiliter altissimum illum Filium hominis, qui crucifixus est pro nobis. Cumque visus ejusdem magno quidem, sed suavi, ultra quam dici potest, pondere premeretur, hæc, quam dixi, cogitatio illi in mentem venit: Heu! quid erit de nobis servis malis, quorum propter scelus talem tantumque Dominum tam male tractari oportuit? statimque cogitationi huic alia cogitatio quasi desuper ab ipso Filio hominis emissa suavissime respondit: nec ego nunc tantus Dominus existerem, nisi propter servorum causam tam male tractatus fuisssem:

et quæ mihi fuit causa passionis, eadem est gloriæ et honoris.

Qualiacunque sint hæc, illud recte dixerim, quia opus hæc magnum tamque incomprehensibile est, ut quisquis dignus fuit audire auditionem ejus, recte timeat et oret pro ignorantibus. Nam ignorantiam quidem hujus rei nullus habere debet, sed ignorantem, inconsiderationem ejus, qui non habeat, nullus est, quia nullus ad plenum considerare vel æstimare potest. Non tamen timor hujusmodi timor est servilis aut pœnalis, sed est timor sanctus permanens in sæculum sæculi, quem charitas non foras mittit, sed intus adducit, in quo majestatem æterni Dei laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates. Hoc ex ipsa re satis manifestum

est. Nam ubi dixit: *Audivi auditionem tuam, et timui*, non libet subaudiri, ne sciret, quod futurum esse audivi, cum dicat protinus: *Domine, opus tuum in medio annorum, vivifica illud*. Hoc ipsum citius fieri optavit et oravit, quod futurum esse audiens timuit. Ergo bonus timor, sanctus timor, de quo alibi Psalmista: « Adorabo, inquit, ad templum sanctum tuum in timore tuo (*Psal. cxxxvii, 2*). » *Domine*, inquit, *opus tuum in medio annorum vivifica illud*. Miro modo iste non timidus, sed timoratus et orat et prophetat. Quid est enim *in medio annorum*? Qui sunt anni, quorum *in medio fieri orat* quod audiens futurum esse timetur? Annos istos libenter intelligimus annos vitæ hominis, quos Psalmista computatos habens: « Dies, inquit, annorum nostrorum in ipsis septuaginta annis (*Psal. lxxxix, 10*). » Et quidem numerum hunc excesserunt potentiores magisque durabiles aliqui: sed si « in potentatibus octoginta anni, et amplius eorum labor et dolor (*ibid.*). » Ergo anni vitæ hominis septuaginta sunt. Futurum autem erat ut *in medio* hujus numeri annorum vivificaret Dominus opus suum, opus mortificatum, opus suum, quod est genus humanum. Et quidem et cæli et terra et mare et omnia quæ in eis sunt, opera sunt Domini. Sed homo quoddam opus speciale est Domini, opus manuum Domini. Nam de cæteris « Dixit Deus, et facta sunt (*Psal. xxxii, 9*). » Ut autem hominem faceret, as-